

Vorbehouden aan gelijkgestemden

Lotte Jensen – 20/11/10, 00:00

Non-fictie Speuren naar ongeziene verbanden, dat is Dick van Halsema toevertrouwd, in zijn studie over 'Tachtig'.

Er bestaan verhalende overzichtswerken van de Nederlandse literatuurgeschiedenis, die een breed publiek aanspreken, van Herman Pleij, Frits van Oostrom en Marita Mathijzen. En er zijn de kleinere studies waarin vergeten zijsporen worden verkend. Emeritus hoogleraar Dick van Halsema behoort tot het tweede type literatuurgeschiedschrijver. Hij typeert zichzelf als 'de naar ongeziene verbanden speurende onderzoeker'. Dat geldt ook voor zijn nieuwe studie over de Tachtigers.

Volgens Van Halsema domineerden twee elementen in hun werk: 'vriendschap' en 'visioen'. De vriendschapscultus speelde een belangrijke rol in de eerste jaren van 'Tachtig'. Jacques Perk, Willem Kloos en Albert Verwey gingen intense relaties met elkaar aan, waaruit hooggestemde lyriek voortvloeide.

Literatuur was, zo stelde Kloos, 'de aller-individueelste expressie van de aller-individueelste emotie'. Poëzie werd zo een zaak van weinigen voor weinigen, vorbehouden aan gelijkgestemden. Dat hyperindividualisme zien we terug in Kloos' bekende versregels 'Ik ben een God in 't diepst van mijn gedachten / En zit in 't binnenst van mijn ziel ten troon'.

Met het verleden werd radicaal gebroken. Vooral dominee-dichters als Beets en Ten Kate kregen er van langs. 'Wij zijn de Revolutie in de Literatuur', schreef Van Deysel. 'Op het puin van wat gij gesticht hadt en op uw lijken, zullen wij gebouwen zetten zoo hoog en zoo schitterend, dat gij uw oogen ziek zoudt hebben gekeken, zonder ze nog te hebben overzien'.

De heftige, veelal homo-erotisch geladen verbintenissen, en de daarop volgende breuken, grepen diep in op het leven en werk van de jonge dichters. De passievolle vriendschappen van Kloos met achtereenvolgens Perk, Veth en Verwey, vonden hun weerslag in de poëzie. Zo schreef Perk in 1880 een reeks van 32 sonnetten aan Kloos, waarin hij hun zielsverwantschap idealiseerde.

De adoratie van Verwey voor Kloos leidde enkele jaren later tot de bekende sonnettenreeks 'Van de liefde die vriendschap heet'.

In de jaren 1890-1900, toen de meeste Tachtigers afstand namen van het extatische individualisme, maakte dit type visioenen plaats voor socialistische en utopistische ideaalbeelden.

Van Halsema heeft een scherp oog voor indirecte invloeden. Hij speurt naar teksten die resoneren in het werk van de Tachtigers en wijst op overeenkomsten met werk van bekende en minder bekende buitenlandse schrijvers, zoals Zola, De Goncourt, Bourget en Swinburne.

Het werk van Baudelaire kwam er aanvankelijk niet aan te pas bij de Tachtigers. Maar het complex van voorstellingen rondom deze dichter, die geassocieerd werd met waanzin, zelfverlies en decadentie, speelde op de achtergrond wel degelijk een rol. 'Wie heel goed kijkt, kan hem bijna zien', constateert Van Halsema.

Mooi en subtiel is zijn beschouwing over de jong gestorven Jacques Perk. Hoewel deze heraut van de Tachtigers al in 1881 stierf, vóór de doorbraak van de beweging, leefde hij voort in de sonnetten van Verwey en Kloos. Deze werden geschreven 'in onzichtbare gemeenschap met Jacques Perk', zoals Van Halsema het fraai zegt.

De ondertitel van Vrienden en visioenen, 'Een biografie van Tachtig', is misleidend: het boek is een bundeling van eerder gepubliceerde artikelen. Wat onverminderd imponeert is Van Halsema's vakkennis. Zijn vertrouwdheid met de archieven, correspondenties, kritieken en internationale literatuur komt op iedere pagina tot uitdrukking.

Moeiteloos weet hij zo diep in de Tachtigersliteratuur door te dringen. Maar zijn hermetische schrijfstijl maakt dat Vrienden en visioenen vooral een publiek van ingewijden zal aanspreken. De Tachtigers zouden daar van harte mee hebben ingestemd.

Lotte Jensen

- [Volg de Volkskrant op Twitter](#)
- [Word vriend van de Volkskrant op Facebook](#)